

Försvarsutskottets yttrande 2022/23:FöU2y

Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2022

Till konstitutionsutskottet

Varje år lämnar regeringen en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens olika beslut. Skrivelsen har lämnats till riksdagen och motionstiden gick ut den 29 mars 2023. Inga följdmotioner har väckts.

Konstitutionsutskottet har beslutat att ge övriga utskott tillfälle att senast den 2 maj 2023 yttra sig över skrivelse 2022/23:75 och de motioner som kunde komma att väckas med anledning av skrivelsen i de delar de berör respektive utskotts beredningsområde.

Utskottet anser att regeringen mot bakgrund av det kraftigt försämrade säkerhetspolitiska läget behöver påskynda arbetet med vissa tillkännagivanden som ännu inte är slutbehandlade och understryker särskilt vikten av skyndsamhet i beredningen av tillkännagivanden om statens möjligheter att skydda totalförsvarsintressen, den moderna civilpliktens utformning och reservofficerars rätt till tjänstledighet.

Utskottet har inget att invända mot regeringens bedömningar av vilka skrivelser som anses vara slutbehandlade.

I yttrandet finns en avvikande mening (S, C).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I skrivelsen ger regeringen en övergripande beskrivning av beredningsåtgärder med anledning av tillkännagivanden och andra riksdagsbeslut inom försvarsutskottets beredningsområde.

Regeringen tar i skrivelsen upp samtliga riksdagsskrivelser från det senaste kalenderåret som är ställda till regeringen och äldre sådana som inte rapporterats som slutbehandlade. Vissa av riksdagsskrivelserna avser ett eller fler tillkännagivanden eller andra riksdagsbeslut. De ärenden som regeringen redovisar som slutbehandlade avser bl.a. riksdagens beslut om att anvisa anslag för 2022, ett tillkännagivande om åtgärder för att uppnå god samexistens mellan försvarets intressen och ett bemyndigande om förändringar i Försvarsmaktens grundorganisation. Regeringen redovisar vidare att bemyndigandet att låta regeringen besluta om export av Jas 39 C/D genom upplåtelse eller överlåtelse under förutsättning att exporten bl.a. bidrar till den operativa tillgängligheten i stridsflygsystemet gäller tills vidare.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att regeringen påbörjat beredning av de punkter som redovisas som inte slutbehandlade. Utskottet ser positivt på detta men vill betona vikten av att regeringen gör ansträngningar för att undvika onödig tidsåtgång när det gäller att slutbehandla riksdagsskrivelser. Det är viktigt att regeringen informerar utskottet om arbetet med specifika tillkännagivanden samt om orsaker till eventuella fördröjningar i beredningen.

Utskottet konstaterar att tillkännagivandet om att utreda statens möjligheter att skydda totalförsvarsintressen gjordes redan 2017. I betänkande 2016/17:FöU5 anförde utskottet att man mot bakgrund av det försämrade säkerhetspolitiska läget ser med oro på de begränsningar som finns när det gäller statens möjligheter att skydda angelägna intressen för totalförsvaret. Det säkerhetspolitiska läget har försämrats väsentligt sedan 2017 och utskottet framhåller att regeringen med anledning av detta bör intensifiera arbetet för att säkerställa ett tillfredställande skydd av särskilt skyddsvärda objekt och infrastruktur.

Även enligt tillkännagivandet om att utreda den moderna civilplikten (bet. 2020/21:FöU4) anser utskottet att det kraftigt försämrade säkerhetspolitiska läget innebär att regeringen bör påskynda arbetet med att slutbehandla tillkännagivandet. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har fått i uppdrag av regeringen att förbereda aktiveringen av civilplikten inom kommunal räddningstjänst. Utskottet ser positivt på detta och vill påminna om det som tidigare anförts i betänkande 2020/21:FöU4 om vikten av att

säkerställa att civilplikten utformas på ett ändamålsenligt sätt och att modern civilplikt ska inkludera ett brett spektrum av arbetsuppgifter och befattningar som kan vara nödvändiga för samhället i kris och krig. Utskottet framhåller att regeringen bör säkerställa att civilplikten på ett skyndsamt och kostnadseffektivt sätt kan bidra till bästa möjliga försvarsförmåga utifrån ett totalförsvarsperspektiv.

Vidare vill utskottet lyfta vikten av skyndsamhet i regeringens beredning av tillkännagivandet om reservofficiäres rätt till tjänstledighet. Utskottet konstaterar att en utökning av krigsorganisationen i linje med totalförsvarsbeslutet medför ett utökat personalbehov för vilket reservofficiärer utgör en viktig personalkategori. Utskottet har tidigare i betänkande 2020/21:FöU8 anfört att man ser det som nödvändigt att regeringen vidtar konkreta åtgärder för att underlätta och stärka reservofficiäres möjligheter till tjänstgöring så att de t.ex. får rätt till tjänstledighet för tjänstgöring i Försvarsmakten på liknande sätt som personalkategorin gruppbefäl, soldater eller sjömän med tidvis tjänstgöring har. Utskottet utgår från att regeringen redovisar resultat av krigsorganisationens utveckling när det gäller personaluppfyllnad, och att detta inkluderar reservofficiäres möjligheter till tjänstgöring samt att nödvändiga åtgärder prioriteras av regeringen.

Utskottet har i övrigt inte något att invända mot regeringens bedömning av riksdagsskrivelse som redovisas i skrivelse 2022/23:75 i de delar som berör försvarsutskottets beredningsområde.

Stockholm den 27 april 2023

På försvarsutskottets vägnar

Peter Hultqvist

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Peter Hultqvist (S), Sven-Olof Sällström (SD), Jörgen Berglund (M), Helén Pettersson (S), Björn Söder (SD), Johan Andersson (S), Helena Bouveng (M), Heléne Björklund (S), Anna Starbrink (L), Hanna Gunnarsson (V), Mikael Oscarsson (KD), Mikael Larsson (C), Emma Berginger (MP), Camilla Brunsberg (M), Fredrik Saweståhl (M), Hans Wallmark (M) och Marcus Andersson (S).

Avvikande mening

Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2022 (S, C)

Peter Hultqvist (S), Helén Pettersson (S), Johan Andersson (S), Heléne Björklund (S), Mikael Larsson (C) och Marcus Andersson (S) anför:

Vi står bakom det som utskottet anför om statens möjligheter att skydda totalförvarsintressen, den moderna civilpliktens utformning och reservofficerares rätt till tjänstledighet. Vi anser dock inte att punkten om målet för civila försvaret i regeringens skrivelse 2022/23/75 ska anses som slutbehandlad då vi bedömer att ytterligare åtgärder krävs från regeringen för att öka riksdagens möjlighet att följa upp och uttala sig om målpuppfyllelse för det civila försvaret.

När det gäller målet för det civila försvaret konstaterar regeringen i skrivelse 2022/23:75 och i budgetpropositionen för 2023 att riksdagen har beslutat om målet för det civila försvaret i enlighet med regeringens förslag. I skrivelsen uppger regeringen att man i budgetpropositionen för 2023 redovisar en rad åtgärder inom de utgiftsområden som behandlar frågor om det civila försvaret, och att man därför anser riksdagsskrivelsen om målet för det civila försvaret som slutbehandlad. Vi anser inte att åtgärderna som redovisas i budgetpropositionen är tillräckliga. Riksdagen har beslutat om målen för det civila försvaret i enlighet med regeringens förslag och i samband med detta har försvarsutskottet tidigare betonat vikten av att riksdagens möjligheter att utvärdera och följa upp verksamheten inom totalförsvaret stärks och att bl.a. resultatindikatorer för det civila försvaret är en förutsättning för uppföljning av utvecklingen. Försvarsutskottet har tidigare understrukt vikten av att förbättringsarbetet från regeringens sida fortsätter på området för att riksdagen ska kunna ta ställning till redovisningen av uppnådda resultat (bet. 2020/21:FöU:4). Vi anser att detta fortfarande är viktigt och att det dessutom inkluderar utvecklingen av uppföljningsbara och tydliga mål.

Utskottet behandlade inriktningen för totalförsvaret 2020 och riksdagen biföll då bl.a. regeringens förslag till mål för totalförsvaret och det civila försvaret (prop. 2020/21:30, bet. 2020/21:FöU4, rskr. 2020/21:135). Att transporter och transportinfrastruktur fungerar framhålls i totalförvarspropositionen som en nödvändig förutsättning för handel och resor såväl mellan länder som inom Sverige, och därmed för Sveriges försörjning av olika varor och tjänster. En grundläggande funktionalitet inom transportområdet beskrevs även som en förutsättning för att flera andra viktiga samhällsfunktioner ska kunna upprätthållas vid kriser i fredstid och höjd beredskap och då ytterst i krig. Det gäller t.ex. transporter för livsmedels-, drivmedels- och bränsleförsörjning, ambulanssjukvård, polis och annan

räddningsverksamhet. Vi anser att dessa bedömningar alltjämt är giltiga och snarast har förstärkts som en konsekvens av det försämrade omvärldsläget.

Transporter av personal och varor är även en förutsättning för Försvarsmaktens försörjningstrygghet. I totalförsvarspropositionen anfördes att kollektivtrafiken kommer att vara viktig vid höjd beredskap och krig, bl.a. för utrymning och transport av krigsplacerade till inställelseplatser i syfte att öka motståndskraften och beredskapen för krigsförhållanden. För att skapa uthållighet under ett krig eller i en situation med hybridhot där t.ex. sabotage genomförs bedömdes det som nödvändigt med en förmåga att möjliggöra en efter omständigheterna rimlig funktionalitet. Den dåvarande rödgröna regeringen underströk behovet av att ta fram en lagstiftning som bl.a. möter behoven av en ambitionshöjning när det gäller tillsynen och ett bättre skydd när säkerhetskänslig verksamhet exponeras för utomstående. Ett led i de ansträngningarna var den lagstiftning som ger möjlighet att stoppa överlåtelser av säkerhetskänslig verksamhet och viss egendom som kan skada Sveriges säkerhet.

I beredningen av totalförsvarspropositionen bedömde utskottet bl.a. att transportinfrastrukturfrågorna hade så stor betydelse att trafikutskottet fick möjlighet att yttra sig. I sitt ställningstagande framhöll trafikutskottet att ett robust, miljöanpassat och pålitligt transportsystem på ett bra sätt ska kunna klara av både väntade och oväntade händelser och störningar. Trafikutskottet ansåg liksom regeringen att en grundläggande funktionalitet inom transportområdet är en förutsättning för att flera andra samhällsviktiga funktioner ska kunna upprätthållas vid kriser, höjd beredskap och ytterst i krig. Trafikutskottet noterade vidare att Trafikverket i sitt inriktningsunderlag inför den långsiktiga infrastrukturplaneringen för två alternativa planperioder, 2022–2033 och 2022–2037, anförde att kopplingen mellan åtgärdsplaneringen och planeringen för skydd och säkerhet, krisberedskap och höjd beredskap behöver stärkas. Trafikutskottet framhöll mot den bakgrunden att olika former för samverkan och kravställningar gentemot de privata aktörerna bör analyseras och utvecklas och betonade redan i november 2020 betydelsen av att stärka skyddet för känslig svensk infrastruktur från utländska investeringar.

Vid försvarsutskottets sammanträde den 13 april 2023 fick utskottet information om totalförsvarsaspekter på Gotlandstrafiken. Den information som lämnades satte fokus på frågor om skyddet för känslig svensk infrastruktur från utländska investeringar. Färjelinjerna mellan Gotland och fastlandet är av väsentlig betydelse för transporter av personer och varor. De är att betrakta som avgörande för kontakten mellan Gotland och fastlandet. Därför är färjelinjerna mellan Visby och Oskarshamn/Nynäshamn också att betrakta som viktiga från säkerhetssynpunkt.

Mot bakgrund av informationen från Trafikverket känner vi en oro för huruvida transporter till och från Gotland kommer att kunna upprätthållas i nödvändig omfattning vid kriser i fredstid och höjd beredskap och då ytterst i krig. Vi ser inte heller att totalförsvarsaspekter – mer än två år efter riksdagens beslut om ett övergripande mål för totalförsvaret – har fått förväntat

genomslag på Trafikverkets samverkan och kravställningar gentemot privata aktörer. Militärgeografiska faktorer tillsammans med Gotlands ökade strategiska utsatthet gör att vi bedömer att ansträngningar för att värna civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, upprätthålla en nödvändig försörjning och bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp borde ha prioriterats högt och kanske kommit som längst i relation till Gotland. I frågor som rör känslig infrastruktur som utgör en central del av Sveriges civila försvar, likt färjeförbindelsen mellan Gotland och fastlandet, måste svenska säkerhetsintressen värnas. Detta är något som regeringen har att tillse i förhållande till Trafikverket.